

ROMÂNIA

PARTE A PATRIMONIULUI
EUROPEAN ȘI MONDIAL

“A omagia realizările înaintașilor este frumos, însă nu suficient. Pentru că moștenirea pe care ne-au lăsat-o nu este doar un cadou, ci și o datorie. Aceea de a hrăni și crește, zi de zi, prin faptele modeste ale fiecăruia, avuția comună. A omagia cum se cuvine înaintașii înseamnă, înainte de orice, a omagia spiritul lor. (...) A fi uniți nu înseamnă a fi toți la fel, ci a defini și păstra un sanctuar sufletesc comun”¹.

CARE SUNT VALORILE UMANITĂȚII?

Dintre mărturiile excepționale ale istoriei umanității și istoriei naturale, cele mai valoroase sunt incluse în patrimoniul mondial al Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)², deoarece salvarea și conservarea lor sunt importante pentru comunitatea mondială.

UNESCO protejează bunurile culturale și naturale din lume prin **Convenția privind Patrimoniul Mondial** (adoptată în 1972), acceptată de România prin Decretul nr. 187/ 1990³.

Înscrierea unui sit în patrimoniul UNESCO poate crește prestigiul unui stat semnatar al Convenției privind Patrimoniul Mondial, poate aduce beneficii în plan economic, incluzând direcționarea unor fonduri importante către situri și administrația locală, și poate stimula dezvoltarea turismului. Indirect, contribuie la creșterea gradului de conștientizare la nivelul publicului cu privire la valoarea deosebită a patrimoniului național și consolidarea sentimentului de identitate și coeziune națională.

Într-o lume interconectată, cu comunități afectate de schimbări majore și instabilitate economică, patrimoniul reprezintă **sursă și element definitoriu al identității naționale**. Potențialul general al culturii de transformare a societății este mai mult decât evident, atât creativitatea, cât și patrimoniul oferind fundamentele pentru dezvoltarea unor societăți ale cunoașterii vibrante, inovatoare și prospere.

Conform Agendei 2030 a ONU pentru dezvoltare sustenabilă, cultura - de la patrimoniul cultural la industriile creative - ne definește identitatea, fiind un factor care facilitează dezvoltarea sustenabilă a societății, în plan economic, social și al protecției mediului⁴.

Culture Action Europe, o rețea europeană extinsă de advocacy pentru cultură și patrimoniu, identifică rolul incontestabil al acestora în promovarea teritoriului și impactul pozitiv asupra creării de noi locuri de muncă, dezvoltării economice și reducerii disparităților sociale⁵.

Pe **Lista Patrimoniul Mondial/ LPM UNESCO** figurează, în prezent, **1.121 de obiective din 167 de țări⁶. 8 dintre obiective⁷ sunt din România** - 6 reprezentând patrimoniul cultural și 2 pe cel natural.

În perioada 2008 - 2017, în **colecția UNESCO dedicată patrimoniului imaterial** (deschisă în 2003), au fost înscrise **470 de obiective din 117 țări**, dintre care **7 din România**. Includerea lor în rutele culturale europene și recuperarea tradițiilor și meșteșugurilor locale, ca sursă de dezvoltare prin profesionalizare (un exemplu în acest sens fiind înscrierea tradiției meșteșugărești a Scoarței pe lista patrimoniului imaterial UNESCO), au condus la obținerea unor **beneficii economice** semnificative.

În ultimii ani, s-a manifestat tendința de introducere în patrimoniul mondial a unor noi categorii, considerate subreprezentate (precum arhitectura secolului XX, patrimoniul industrial, peisajele culturale).

CE NE DEFINEȘTE PE NOI CA ROMÂNI?

Raportarea noastră la celelalte popoare este important să se realizeze “cu obiectivitate și discernământ”, pentru “a ne recunoaște **specificul și valoarea reală** și pentru a putea evita orice tendință de grandomanie”, preciza academicianul și istoricul Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române și rectorul Universității Babeș-Bolyai din Cluj, în cadrul unei conferințe desfășurate, în mai 2019, la Academia Națională de Informații “Mihai Viteazul”. În opinia academicianului, **pentru a ne prezenta altora, în afara țării, este fundamental să știm, în primul rând, cine suntem.**

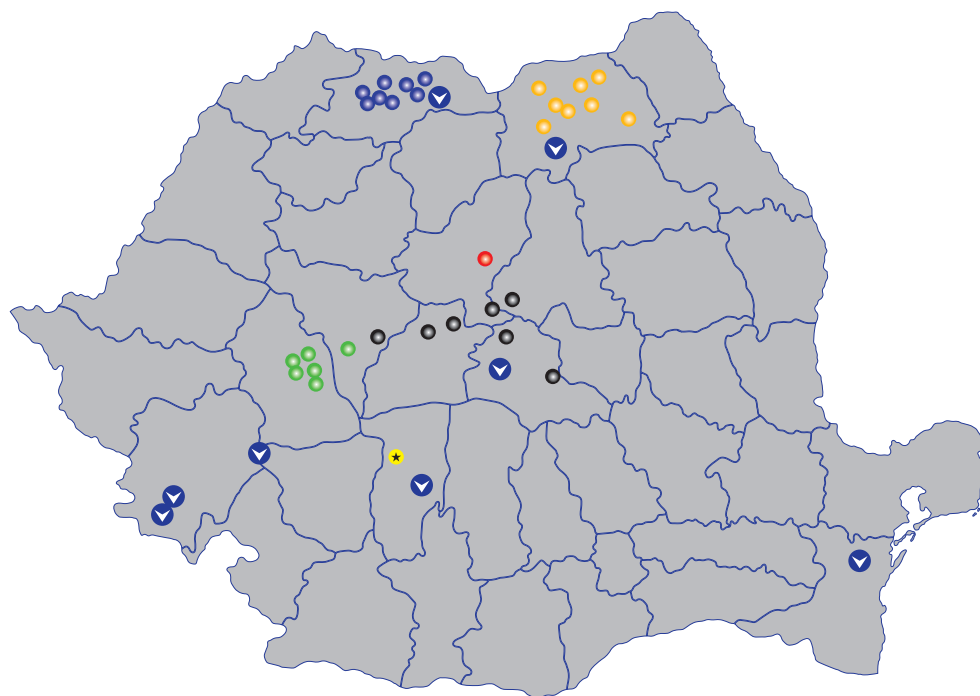
Potrivit istoricului, “suntem un popor așezat de soartă, din punct de vedere geografic, la interferența apusului cu răsăritul, la întretăierea dintre civilizațiile occidentală și orientală”, având șansa să fim “și apuseni, și răsăriteni în același timp”⁸.

Subliniind **necesitatea unei mai bune cunoașteri a patrimoniului cultural “deosebit” pe care îl avem**, istoricul de artă Marius Porumb⁹ menționa¹⁰ că, în pofida poziționării României la “încrucișare de drumuri, între est și vest, între nord și sud”, românii “nu au copiat” influențele externe, ci le-au integrat, aducând contribuții originale la dezvoltarea artei.

Pentru susținere, istoricul a argumentat cu arhitectura Mănăstirii Horezu, care combină elemente de renaștere și baroc italian cu elemente din arta islamică apreciate a forma primul stil arhitectural național, cel brâncovenesc, precum și cu fondul “impresionant” de biserici de lemn din Maramureș, care reflectă atât conexiunea monumentelor cu religia ortodoxă, cât și bogăția artei românești, respectiv elementele de unicitate la nivel european.

În peste **40 de localități și regiuni** din România, se află **obiective și situri înscrise pe LPM UNESCO**¹¹.

Legendă Obiective LPM: ★ Mănăstirea Horezu; ● Sate cu biserici fortificate; ● Cetatea Sighișoarei; ● Cetățile dacice; ● Biserici de lemn din Maramureș; ● Biserici din Moldova; ● Delta Dunării; ● Pădurile seculare de fag din Carpați

În **LPM UNESCO** au fost incluse din patrimoniul cultural imobil al României, următoarele obiective: **8 biserici pictate din nordul Moldovei** (Arbore, Humor, Moldovița, Pătrăuți, Probota, Suceava, Voroneț și Sucevița); **8 biserici de lemn din Maramureș** (din cele 85 de biserici de lemn din perimetrul județului, au fost înscrise cele situate în Budești, Desești, Bârsana, Poienile Izei, Ieud, Șurdești, Plopiș, Rogoz) și **mănăstirea Horezu**; **7 sate cu biserici fortificate din Transilvania** (Biertan și Valea Viilor - județul Sibiu, Saschiz - județul Mureș, Călnic - județul Alba, Prejmer și Viscri - județul Brașov, Dârjiu - județul Harghita); **6 cetăți dacice din Munții Orăștiei** (Sarmizegetusa Regia – Grădiștea de Munte, Costești – Cetățuia, Costești – Blidaru, Luncani – Piatra Roșie și Bănița - de pe raza județului Hunedoara;

precum și situl Căpâlna, din comuna Săsciori, județul Alba); **centrul istoric medieval al orașului Sighișoara** (județul Mureș).

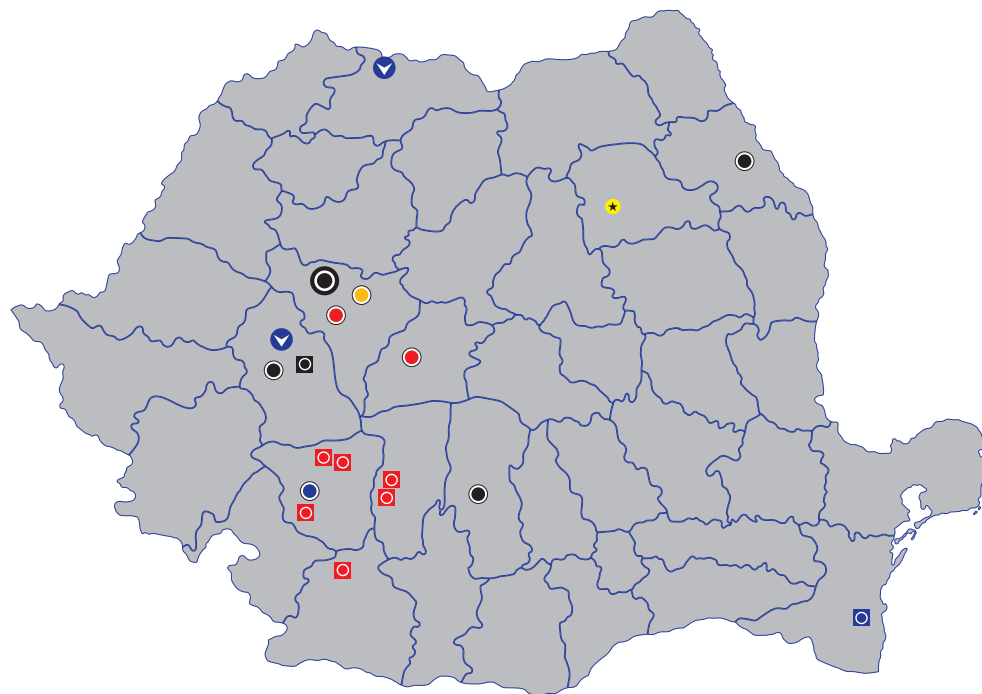
Din **patrimoniul natural** al țării noastre au fost înscrise **Delta Dunării**, rezervație a biosferei, și **pădurile seculare și virgine de fag din Carpați** (din Parcul Național Cheile Nerei - Beușnița/ județul Caraș-Severin; Parcul Național Domogled - Valea / județele Caraș-Severin, Mehedinți și Gorj; Parcul Național Cozia/ județul Vâlcea; Codrul secular Șinca din Masivul Făgăraș/ județul Brașov; Codrul secular Slătioara din Masivul Rarău/ comuna Stulpicani, județul Suceava; aria protejată de interes național Arcer - Țibleș Bran/ teritoriul administrativ al comunelor Groșii Țibleșului și Suciul de Sus, orașul Dragomirești, județul Maramureș; și codrii seculari de la Strâmbu-Băiuț, din același județ).

România participă și la **Programul UNESCO pentru Geoștiințe și Geoparcuri**, aprobat în anul 2015, cu obiectivul internațional **Geoparcul Dinozaurilor din Țara Hațegului** (aflat în administrarea Universității București), acesta cuprinzând peste 80 de sate din județul Hunedoara, unde au fost identificate monumente geologice, paleontologice, botanice, arheologice, istorice și culturale cu elemente de unicatitate la nivel mondial.

Devenind o destinație pentru ecoturism și fiind inclus într-un program de dezvoltare durabilă, Geoparcul Dinozaurilor a fost prezent la unul dintre cele mai importante evenimente din domeniul turismului la nivel mondial – **ITB Berlin** (06 - 10.03.2019)¹².

7 obiceiuri strămoșești - aparținând patrimoniului imaterial românesc - au fost înscrise (unele în cadrul unor dosare comune cu Republica Moldova) în **Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității**¹³ (călușul; doina; meșteșugul ceramicii de Horezu; colindatul în ceată bărbătească; jocul fecioresc; tehnicile tradiționale de realizare a scoarței; tradiția Mărțișorului).

Propunerile de înscriere în patrimoniul mondial sunt analizate doar cu condiția ca siturile avute în vedere să figureze în **Lista Indicativă a Patrimoniului Mondial/ LIPM UNESCO**, actualizată și transmisă cu cel puțin un an înainte de fiecare stat în parte.

Obiective LIPM: ● Peisajul cultural de la Roșia Montana; ★ Mănăstirea Neamț; ● Biserica de la Densuș, Biserici bizantine de la Curtea de Argeș și Biserica "Trei Ierarhi" de la Iași; ● Orașele istorice Alba-Iulia și Sibiu; ● Satul istoric Rimetea; ● Ansamblul monumental Constantin Brâncuși de la Târgu-Jiu; ● Ansamblul rupestru de la Basarabi; ● Culele din Oltenia; ● Vârful Pietrosul Rodnei, Masivul Retezat; ● Situl paleontologic Sânpetru

Obiectivele din țara noastră incluse deja pe această listă sunt: **Mănăstirea Neamț** (județul Neamț), **bisericile bizantine și post-bizantine de la Curtea de Argeș**, **biserica "Sf. Nicolae" din Densuș** (județul Hunedoara), **Ansamblul monumental de la Târgu Jiu** realizat de sculptorul Constantin Brâncuși, **ansamblul rupestru de la Basarabi** (județul Constanța), **Biserica "Sfinții Trei Ierarhi" de la Iași**, **Culele din Oltenia**¹⁴, **centrul istoric al orașelor Alba-Iulia și Sibiu**, **satul Rimetea și împrejurimile acestuia** (județul Alba), **peisajul cultural minier de la Roșia Montană** (județul Alba). Pe listă figurează și locațiile reprezentative pentru patrimoniul

natural: **Vârful Pietrosul Rodnei** (județele Maramureș și Bistrița Năsăud), **Masivul Retezat și situl paleontologic Sânpetru** (județul Hunedoara)¹⁵. În iunie 2019, Ministerul Culturii și Identității Naționale/MCIN a pus în dezbatere publică un Proiect de hotărâre privind măsurile de gestiune, protecție și monitorizare a monumentelor istorice înscrise în LPM și a celor incluse în Lista Indicativă a României. Documentul conține propuneri de extindere a acestora din urmă¹⁶.

Au fost propuse: **penitenciarul din Cetatea Făgăraș**, alături de alte **foste închisori comuniste** (de la Jilava/ județul Ilfov, Râmnicu Sărat/ județul Buzău, Pitești/ județul Argeș și Sighetu Marmatei/ județul Maramureș); **situri ale memoriei Primului Război Mondial** (Mausoleele de la Mărășești, Mărăști, Soveja și Focșani)¹⁷; situri incluse în **Frontierele Imperiului Roman - Limes**; **Cetatea Histria** (județul Constanța); **Cetatea Alba Carolina** (județul Alba); monumente restaurate de arhitectul André Lecomte de Noüy¹⁸; **biserici cneziale din Țara Hațegului**¹⁹. S-a mai propus, de asemenea, includerea în Lista Indicativă a peisajului cultural monahal Vânători-Neamț (județul Neamț) și a peisajului cultural industrial forestier Vaser/ Novăț (județul Maramureș), precum și a peșterii Coliboaia (artă preistorică) din Sighișel (județul Bihor) și a Complexului cultural pre-Ariușd-Cucuteni-Tripolie.

Aprobarea proiectului implică și adoptarea **Programului de gestiune a monumentelor UNESCO**²⁰, valabil pe o perioadă de 5 ani.

Programul Național Limes (2015-2020) este unul dintre programele transnaționale importante în care este implicată România, acesta urmărind clasarea ca monument istoric și **înscriserea LIPM UNESCO a obiectivelor de patrimoniu cultural imobil** de pe teritoriul țării noastre, **ce au alcătuit frontiera Imperiului Roman**. Coordonarea și răspunderea științifică a Programului Național Limes este asigurată de Comisia Națională Limes. Programul de inventariere a monumentelor din cadrul graniței romane situate pe teritoriul României presupune mai multe etape, având un plan complex de activități, organizate pe o perioadă de cinci ani.

Reuniunea din 2020 a Comitetului Patrimoniului Mondial se va desfășura în China (la Fuzhou), după cum s-a stabilit la cea de-a 43-a sesiune a organismului (30.06.2019, Baku/ Azerbaidjan)²¹. Evenimentul este un bun prilej pentru țara noastră să deruleze demersuri în vederea înscrierii unor noi obiective pe lista patrimoniului mondial, inclusiv a celor aflate în pericol.

CU CE NE MÂNDRIM?

BISERICILE DIN MOLDOVA

Motivația includerii celor 8 biserici din Moldova în LPM UNESCO este dată de **unicitatea ansamblurilor de picturi murale exterioare**, particularizate prin întinderea lor pe întreaga suprafață a turlei și a zidurilor. La aceasta se adaugă coerența și unitatea programului iconografic, prin semnificații teologice cu multiple nuanțe militante ale mesajului și tehnica desăvârșită a combinării frescei de bază cu finisajul “a secco”²².

În același timp, pictura interioară se remarcă prin calitatea plastică excepțională a fiecărui ansamblu. Iconografii și pictorii din Moldova au introdus nuanțări și soluții plastice originale care conferă caracteristici specifice ansamblurilor realizate între ultimele decenii ale secolului al XV-lea și jumătatea secolului al XVI-lea, în timpul domniilor lui Ștefan cel Mare (1457-1504) și ale urmașilor săi direcți (Bogdan al III-lea - 1504-1517, Ștefan cel Tânăr - 1517-1527 și Petru Rareș - 1527-1538, 1541-1546). În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, s-a consolidat așa-numitul “stil moldovenesc” în arhitectură, dar și principalele programe iconografice pentru interior, continuate până în secolul al XVII-lea.

Remarcată de multă vreme ca un fenomen specific Bucovinei, pictura murală exterioară a beneficiat de atenția cercetătorilor, nu numai sub aspectul iconografiei și al realizării plastice și tehnice, ci și sub cel al semnificației și motivației apariției însăși ca manifestare particulară, ca o dovadă de spiritualitate comună comanditarilor, pictorilor și masei de credincioși căreia îi era destinată.

BISERICILE DE LEMN DIN MARAMUREȘ

În Maramureș, cele **opt biserici de lemn înscrise pe LPM UNESCO** reprezintă simbolic sutele de monumente istorice din această categorie răspândite în județ. Bisericile din Maramureș constituie unele dintre cele mai reprezentative monumente ale arhitecturii de lemn din țara noastră, considerate adevărate capodopere ale genului, inclusiv la nivel european²³. Despre acestea, Lucian Blaga scria că sunt “printre cele mai prețioase și mai fără de rezervă admirate produse ale geniului nostru popular”. Arhitectura bisericilor maramureșene a fost modelată firesc în lemnul pe care această regiune muntoasă, bogată în păduri și râuri, l-a oferit cu generozitate. Numeroase biserici de lemn, datând din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, reprezintă, de fapt, tipuri arhitectonice mai vechi cu câteva secole. În mod frecvent, bisericile erau reclădite pe același loc unde mai fusese o biserică, iar reparațiile și restaurările se făceau treptat, prin înlocuirea unor grinzi sau a șindrilei, forma arhitectonică și chiar unele detalii decorative păstrându-se neschimbate.

Din punct de vedere al planimetriei, la bisericile maramureșene se constată **unitatea de concepție**, edificiile fiind ridicate pe un sistem de plan folosit în întreaga arhitectură medievală românească și caracteristică cultului ortodox - cu cele trei încăperi tradiționale: absida altarului, naosul și pronaosul, înșiruite pe axa est-vest, uneori având spre apus un pridvor deschis.

La prima vedere, bisericile Maramureșului impresionează prin dimensiunile lor neobișnuite construcțiilor de lemn, monumentalitatea ce o degajă, perfecțiunea proporțiilor alese, sobrietatea motivelor decorative. Lipsa culorii este înlocuită de jocul umbrelor și al luminii. Valoarea artistică a acestor biserici constă în proporția volumelor, în armonia stabilită între părți și întreg, care exprimă atât grație, cât și putere, atât îndrăzneală, cât și măsură.

SATELE CU BISERICI FORTIFICATE DIN TRANSILVANIA

România deține unul dintre **cele mai dense sisteme de fortificații** medievale din Europa (cu aproximativ 150 de biserici săsești evanghelice ridicate între secolele al XIII-lea și al XV-lea - cele mai multe în județele Sibiu, Brașov, Mureș și Alba).

Pentru restaurarea și conservarea celor 7 sate săsești cu biserici fortificate din Transilvania incluse în patrimoniul UNESCO nu au fost suficiente fondurile comunității locale, fiind necesare donații și contribuții semnificative din fonduri publice²⁴. Lucrările de restaurare a bisericilor fortificate s-au efectuat prin Programul Național de Restaurare derulat prin Institutul Național al Patrimoniului (INP) precum și cu fonduri europene (Programul Operațional Regional 2007-2014 și 2014-2020).

CETĂȚILE DACICE DIN MUNȚII ORĂȘTIEI

Situate pe aria județelor Hunedoara și Alba, cele 6 cetăți dacice, inclusiv faimoasa Sarmisegetusa Regia, fostă capitală a Daciei, sunt dotate cu un **sistem de apărare impresionant**. Demonstrând unitate în construcție, au fost concepute cu un singur scop - acela de a proteja centrul economic, politic și cultural-religios de la Sarmisegetusa Regia. Astfel, locurile de construcție ale cetăților nu au fost alese întâmplător, ci pentru a permite vizibilitatea între ele în vederea acordării de sprijin reciproc. Fiecare plan de construcție a avut, însă particularitățile sale, în funcție de specificul terenului²⁵.

MĂNĂSTIREA HOREZU

Într-o descriere a Ansamblului arhitectural al Mănăstirii, UNESCO a apreciat că acesta reprezintă **“o capodoperă a stilului brâncovenesc”**, remarcându-se prin echilibrul arhitectural, bogăția detaliilor sculpturale și maniera de tratare a compozițiilor religioase. Piatra de temelie a mănăstirii a fost pusă de domnitorul Constantin Brâncoveanu în 1690, biserica principală fiind sfințită în 1693, și, ulterior, și alte lăcașe de cult (Biserica Bolniței, ctitorită de doamna Maria, soția lui Constantin Brâncoveanu; schiturile “Sfinții Apostoli” și “Sfântul Ștefan”, ultimul fiind numit după fiul mai mare al domnitorului; foișorul lui Dionisie, denumit după starețul Dionisie Bălăceanu, și Biserica “Sfinților Îngeri”)²⁶.

Școala de pictură murală și iconografie înființată în cadrul mănăstirii în secolul al XVIII-lea a fost faimoasă în întreaga regiune balcanică.

În apropierea Ansamblului, se află orașul Horezu, cunoscut pentru atelierele de ceramică ale meșterilor olari, meșteșugul fiind inclus în patrimoniul imaterial al UNESCO.

CENTRUL ISTORIC AL ORAȘULUI SIGHIȘOARA

Valoarea arhitecturală și istorică a clădirilor păstrate în centrul Sighișoarei a făcut ca orașul să fie inclus în patrimoniul mondial. Una dintre clădirile cele mai importante ale centrului vechi al Sighișoarei, Biserica din Deal, a fost construită între anii 1345 - 1525, probabil pe locul unei cetăți de dinaintea secolului al XIII-lea. Lucrările de restaurare ale bisericii, derulate în perioada 1992 - 2003, au fost recompensate, în 2005, cu Marele Premiu al Uniunii Europene pentru Patrimoniu acordat de Federația “Europa Nostra”.

Turnul Frânghierilor este unul dintre cele mai vechi edificii ale cetății medievale, fiind valoros mai ales ca urmare a faptului că este încă locuit. Turnul cu ceas, devenit simbol al orașului, adăpostește un muzeu de istorie locală²⁷.

PĂDURILE DE FAG DIN CARPAȚI

România se numără printre țările care dețin una dintre cele mai mari suprafețe din situl UNESCO “Pădurile seculare și virgine de fag din Carpați și alte regiuni ale Europei” (23.983 ha, reprezentând 26,7% din suprafața totală a sitului, ceea ce plasează aria deținută de țara noastră pe locul al doilea la nivelul Uniunii Europene, după cea a Ucrainei).

Pădurile seculare cu structuri primare (păduri virgine și cvasivirgine) sunt mostre ale ultimelor ecosisteme terestre rămase în Europa, care s-au format fără influență semnificativă umană. În prezent, acestea dețin un rol major în păstrarea identității culturale a comunităților locale. Țara noastră are obligația de a transpune decizia UNESCO la nivelul cadrului legislativ național, în vederea instituirii măsurilor necesare gestionării adecvate a acestor valori de interes global²⁸.

DELTA DUNĂRII

Aflată în mare parte în Dobrogea și parțial în Ucraina, Delta Dunării este a doua ca suprafață și cea mai bine preservată dintre deltele europene. De asemenea, este cea mai întinsă zonă compactă de stufărișuri din lume. A fost clasificată de UNESCO drept rezervație a biosferei și ca parc național, aceasta reunind peste 30 de tipuri de ecosisteme diferite, cu peste 300 de specii de păsări (cea mai mare populație de pelicani comuni și creți din Europa și peste jumătate din populația mondială de cormoran mic și gâscă cu gât roșu) și 45 de specii de pești²⁹.

CARE SUNT PROIECTELE CE VIZEAZĂ PROTEJAREA PATRIMONIULUI EUROPEAN?

Marca patrimoniului european³⁰ este o inițiativă menită să aducă în atenția publicului și, în special, a tineretului european, valorile fundamentale europene, elementele comune de istorie și cultură, care contribuie la consolidarea sentimentului de apartenență la Uniune și a dialogului intercultural.

Instituțiile europene (Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, precum și Comitetul Regiunilor și Comitetul Economic și Social European) s-au implicat în organizarea de evenimente și activități pe tema patrimoniului cultural, lansând o cerere de proiecte de cooperare, în cadrul acțiunii privind Marca patrimoniului european.

Anul 2018 a fost declarat **Anul Patrimoniului Cultural European**, sub sloganul "La confluența dintre trecut și viitor", fiind organizate evenimente și activități dedicate în întreaga Europă.

La finele lui 2018, Institutul Național al Patrimoniului a anunțat lansarea și în țara noastră a sesiunii 2018 - 2019 a acțiunii Marca Patrimoniului European. În 2018, **Memorialul de la Sighet** (județul Maramureș) a fost inclus în **Lista Patrimoniului European** și a primit distincția Marca Patrimoniului European. Aproximativ 150 de proiecte desfășurate sub această egidă au fost coordonate de INP. Pe Lista Patrimoniului European mai figurează: Cetatea Histria (județul Constanța), Ateneul Român (București), Palatul Cantacuzino și Ansamblul Monumental Calea Eroilor de la Târgu-Jiu.

Printre programele de finanțare ale Uniunii Europene în domeniul promovării patrimoniului cultural european se numără: **Europa creativă** (vizează stimularea antreprenoriatului; subprogramele Media și Cultura au o componentă transsectorială dedicată garantării creditelor bancare pentru sectoarele culturale și creative europene), **Erasmus+** (sprijină, în perioada 2014 - 2020, stimularea învățării formale, non-formale și informale, oferind soluții pentru atragerea de finanțări pentru activități de informare și promovare privind

patrimoniul românesc de valoare internațională), **Europa pentru cetățeni** (include două componente axate pe Memorie europeană și Implicare democratică și participare civică) și **Orizont 2020** (dedicat cercetării și inovării, urmărește să contribuie la dezvoltarea unei societăți cu grad mai mare de creativitate, inovare și durabilitate, implicând stimularea potențialului oferit de tehnologiile digitale în vederea modelării, analizei, înțelegerii și prezervării patrimoniului cultural)³¹.

Alte programe la nivel european cu componente în domeniul patrimoniului: **Programul Interreg V-A România-Bulgaria** (susține crearea unor comunități competitive și sustenabile, inclusiv prin îmbunătățirea utilizării durabile a patrimoniului natural și a resurselor); **Programul Interreg V-A România-Ungaria** (include utilizarea durabilă a patrimoniului natural, istoric și cultural); **Programul IPA de Cooperare Transfrontalieră România-Serbia** (prevede dezvoltarea economiei turismului local de-a lungul graniței, pe baza promovării unei valorificări sustenabile a patrimoniului local natural și cultural); **Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-Slovacia-România-Ucraina** (are ca obiectiv tematic promovarea culturii locale și protejarea patrimoniului istoric); **Programul Operațional Comun România-Republica Moldova** (prevede promovarea culturii locale și conservarea patrimoniului cultural și istoric).

Printre programele derulate în țara noastră cu finanțare de la Uniunea Europeană (din fonduri structurale și de coeziune) se numără: Programul România Start-up plus; Programul Operațional Regional (Axa prioritară 5 - îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural), Programul Național pentru Dezvoltare Rurală (submăsura 7.6 prevede investiții asociate cu protejarea patrimoniului cultural).

Pentru rezultate pe termen lung și o schimbare reală în modul în care patrimoniul european este apreciat, protejat și promovat, a fost prevăzută derularea a **10 proiecte** cu impact pe termen lung, în cadrul unei colaborări între Comisia Europeană, Consiliul Europei, UNESCO și alți parteneri. Aceste proiecte includ desfășurarea de activități în școli, căutarea de soluții inovatoare pentru reutilizarea clădirilor de patrimoniu, combaterea traficului de bunuri culturale³².

10 INIȚIATIVE EUROPENE CARE URMĂRESC 4 OBIECTIVE

ANGAJAMENT

- **PATRIMONIUL COMUN:** patrimoniul cultural aparține tuturor
- **PATRIMONIUL LA ȘCOALĂ:** copii aflați în descoperirea celor mai prețioase comori și tradiții ale Europei
- **TINERETUL PENTRU PATRIMONIUL:** revitalizarea patrimoniului datorită tinerilor

SUSTENABILITATE

- **PATRIMONIUL ÎN TRANZIȚIE:** reinventarea siturilor și a peisajelor industriale, religioase și militare
- **TURISM ȘI PATRIMONIUL:** turism responsabil și sustenabil axat pe patrimoniul cultural

PROTECȚIE

- **PREȚUIREA PATRIMONIULUI:** dezvoltarea unor standarde de calitate pentru intervențiile în domeniul patrimoniului cultural
- **PATRIMONIUL AFLAT ÎN PERICOL:** combaterea comerțului ilicit cu bunuri culturale și gestionarea riscurilor la care este expus patrimoniul cultural

INOVARIE

- **COMPETENȚE LEGATE DE PATRIMONIUL:** o mai bună educație și formare pentru profesii noi și tradiționale
- **TOTUL PENTRU PATRIMONIUL:** promovarea inovării sociale și a participării cetățenilor și a comunităților
- **ȘTIINȚA PENTRU PATRIMONIUL:** cercetare, inovare, știință și tehnologie în beneficiul patrimoniului

Federația pentru patrimoniu cultural "Europa Nostra" derulează (din ianuarie 2013, în colaborare cu Institutul Băncii Europene de Investiții, ca partener fondator, și Consiliul Băncii Europene pentru reconstrucție și Dezvoltare, ca partener asociat) **un program dedicat protejării siturilor europene aflate în pericol** (incluse în Lista 7 *Most Endangered sites*³³, subsumat proiectului "Sharing Heritage – Sharing Values" 2017 - 2020), care vizează creșterea nivelului de conștientizare cu privire la o serie de obiective valoroase pe care riscăm să le pierdem³⁴.

CARE SUNT DIRECȚIILE PRINCIPALE ȘI URGENTE DE ACȚIUNE?

Potrivit Institutului Național al Patrimoniului, autoritățile române trebuie să realizeze o serie de demersuri de intervenție de o importanță majoră pentru promovarea și valorificarea optimă a potențialului oferit de patrimoniul național și protejarea acestuia³⁵:

Revizuirea Listei Indicative a României, care, de peste 25 de ani, a fost doar completată, fără a trece printr-un proces de reevaluare pe fond

Statele semnatare ale Convenției Patrimoniului Mondial sunt încurajate să-și revizuiască propria Listă indicativă cel puțin o dată la 10 ani. De asemenea, deoarece reprezintă și un instrument util de planificare a LPM (deoarece furnizează informații utile despre viitoarele propuneri de înscriere), țările sunt încurajate să consulte analizele organismelor consultative **Uniunea Internațională de Conservare a Naturii (IUCN)** și **Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri (ICOMOS)** privind LPM și listele indicative ale altor state, precum și Strategia Globală privind o Listă a Patrimoniului Mondial echilibrată, reprezentativă și credibilă. Este recomandată, totodată, armonizarea listelor indicative din punct de vedere regional și tematic (bilanțul lacunelor și temelor comune). Liste indicative revizuite recent și prezentate ca repere la nivelul UNESCO sunt cele ale Irlandei și Elveției. Criteriile de evaluare pentru demonstrarea valorii universale excepționale a siturilor propuse sunt incluse în Ghidul operațional pentru Implementarea Convenției Patrimoniului UNESCO³⁶.

INP a mai recomandat consultarea interdisciplinară cu Comisia Națională a Monumentelor Istorice (organismul științific cu atribuții legale în nominalizarea de situri culturale pentru LPM UNESCO), Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor (MMAP) privind nominalizările de situri naturale și mixte, precum și cu administratori și proprietari de situri sau reprezentanți ai comunităților locale³⁷.

În prezent, autoritățile române depun eforturi pentru nominalizarea **Ansamblului Calea Eroilor din Târgu-Jiu** realizat de Constantin Brâncuși în patrimoniul mondial UNESCO. Alte demersuri vizează: includerea Roșiei Montane în patrimoniul UNESCO și reactivarea Programului Național Alburnus Maior; identificarea unei abordări integrate și coerente de reactivare a memoriei comunității Văii Jiului, parte a patrimoniului național industrial.

Elaborarea Strategiei naționale privind protejarea monumentelor istorice și redactarea Codului Patrimoniului (implicit susținerea activă a acestuia în vederea adoptării de către Parlamentul României)

Strategia pentru cultură și patrimoniu național 2016 - 2022³⁸ (stabilită pe termen mediu), definește, în principiu, politica Guvernului României în domeniu **pentru “o dezvoltare culturală echilibrată, durabilă și inteligentă”**, în beneficiul tuturor celor direct implicați în activități culturale și al societății în ansamblul său. Documentul este corelat cu **proiectul strategic de țară România competitivă și Strategia de Dezvoltare Teritorială a României** (SDTR).

Demersurile care vizează elaborarea celor două documente strategice au fost prevăzute ca activități în **Proiectul “Monumente istorice - planificare strategică și politici publice optimizate”**, realizat de către MCIN, în colaborare cu INP (derulat în perioada **12.07.2018 - 12.09.2020**), având ca obiectiv general optimizarea și eficientizarea actului administrativ și legislativ în administrația centrală și serviciile sale subordonate, implicate în procese decizionale referitoare la patrimoniul cultural.

Directorul general al INP, Ștefan Bâlici, a anunțat (28.11.2018) că, datorită unei finanțări din fonduri europene, termenul prevăzut pentru finalizarea Codului este de doi ani³⁹.

Elaborarea unui **cadru legislativ unitar privind sistemul de protecție** a patrimoniului natural, construit și a peisajului este prioritară. În acest sens, *Codul Patrimoniului Cultural* urmează a include un titlu distinct privind Peisajul și Zonele Protejate, care să conducă la elaborarea unor **instrumente de protecție integrate din punct de vedere al peisajelor culturale și al celor naturale**, precum și de **corelare a lor cu planurile de dezvoltare teritorială** a României. Orientările strategice avansează, totodată, o viziune de dezvoltare a zonei montane și rurale din România, care include și componenta culturală, având în vedere conservarea și valorificarea resurselor culturale (patrimoniul imaterial, creația contemporană și patrimoniul material), cu asigurarea condițiilor necesare dezvoltării de activități economice specifice, precum și o viziune care să integreze componenta culturală la nivelul master planurilor și strategiilor de dezvoltare durabilă⁴⁰.

Ministerul Culturii și Identității Naționale a subliniat că implementarea Convenției Patrimoniului Mondial rămâne una dintre preocupările sale permanente, direcția de acțiune implicând derularea mai multor programe esențiale⁴¹.

Potrivit instituției, sunt necesare eforturi coroborate între INP și autoritățile locale, în vederea urgentării unor măsuri vizând stabilirea regimului juridic al terenurilor pe care se află situri incluse în **Frontierele Imperiului Roman - Limes** (pentru realizarea documentațiilor de urbanism și a strategiilor de dezvoltare, a punerii în valoare și monitorizării adecvate a acestora⁴²).

Proiectul “Tezaure Umane Vii” a fost demarat ca o inițiativă UNESCO pentru salvagardarea, păstrarea și transmiterea patrimoniului cultural imaterial, vizând creșterea gradului de recunoaștere și vizibilitate a păstrătorilor și transmițătorilor elementelor de patrimoniu cultural imaterial.

Ministerul Culturii și Identității Naționale finanțează o serie de programe care includ domenii conexe patrimoniului, utile pentru dezvoltarea unor activități ce vizează susținerea și promovarea obiectivelor UNESCO, precum: **CultIn** (inițiat în 2016, oferă soluții de finanțare pentru arhitectură, meșteșuguri, design, media digitale, organizare în comunități creative/ hub-uri culturale) și **Acces** (este conceput ca instrument de finanțare pentru proiecte culturale în domenii precum arte vizuale/ arhitectură, dialog intercultural, patrimoniu imaterial sau cultural mobil).

UNESCO a încurajat, în mod constant, statele semnatare ale Convenției privind Patrimoniul Mondial din 1972 să integreze protecția patrimoniului cultural și natural în **programe regionale** de planificare, accentuând **importanța și obligația** autorităților naționale în privința **identificării de noi obiective** care să corespundă criteriilor de includere în LPM, precum și a protejării și conservării lor⁴³. Statele sunt stimulate să își asume activități de cercetare și conservare tehnică a patrimoniului și să adopte măsuri menite a-i conferi acestuia funcții utilitare în viața de zi cu zi, la nivel comunitar.

Potrivit organizației, aceste demersuri contribuie, pe termen lung, la **consolidarea prestigiului național** și a **colaborării cu alte state**, aducând beneficii majore prin **stimularea dezvoltării economice și a turismului**.

Ministerul Culturii și Identității Naționale a lansat (aprilie 2018, în colaborare cu Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală/ INCFC) implementarea proiectului UNESCO "CDIS - Indicatori culturali pentru dezvoltare". Acesta propune un set inovator de instrumente de construcție și analiză a unui număr de 22 de indicatori relevanți pentru contribuția multidimensională a culturii în procesele de dezvoltare durabilă, în 7 sectoare de activitate (economie, educație, guvernare, participare socială, egalitate de gen, comunicare și patrimoniu).

CARE SUNT OPORTUNITĂȚILE ÎN DOMENIUL PROTEJĂRII PATRIMONIULUI?

În timp ce scopul principal al LPM UNESCO este de a promova aprecierea și buna gestionare a siturilor cu valori universale de patrimoniu, includerea în listă este recunoscută, în general, ca un "brand" ce acționează ca un puternic instrument de **marketing**, potrivit documentului "Patrimoniul cultural contează pentru Europa"⁴⁴. Concluziile documentului se bazează pe un studiu realizat pe un eșantion compus din 878 de situri din patrimoniul mondial, care a identificat 12 domenii-cheie în care acestea exercită influență

socio-economică, cu dovezi privind **impactul asupra dezvoltării turismului și atragerii investițiilor**.

Avem exemple în acest sens și în România. O serie de obiective românești din patrimoniul UNESCO au primit aprecierea, fiind promovate de autorii **Ghidului Verde Michelin** pentru România. Aceștia au catalogat mai multe obiective cu trei stele: Delta Dunării, biserica fortificată din Prejmer/ județul Brașov, orașul Sibiu și Mănăstirea Horezu.

Implicarea țării noastre în competiția "Capitale Europene ale Culturii" și desemnarea Timișoarei drept beneficiară a acestui titlu în 2021, participarea României ca stat invitat de onoare la ediția din 2019 a Festivalului Internațional de Artă EUROPALIA, precum și la proiectul strategic "Sezonul România - Franța" (28.11.2018 - 14.06.2019) au generat **avantaje substanțiale**, cu posibilitatea a fi extinse pe viitor nu doar în domeniul cultural, dar și în cel economic și social⁴⁵.

România deține (din iunie 2019), pentru un mandat de doi ani, vicepreședinția Biroului Reuniunii Statelor Membre a Convenției UNESCO 2001 asupra protecției **patrimoniului cultural subacvatic**, după ce a ocupat aceeași poziție în Biroul COP6 (cea de-a 6-a Conferință a Statelor Părți), pentru perioada iunie 2017 – iunie 2019⁴⁶.

Reprezentarea României este asigurată de arheologul Iulian Vizauer, director al Direcției Județene pentru Cultură Tulcea. Cu ocazia desemnării în funcție, acesta a subliniat importanța îndeplinirii obligațiilor țării noastre și responsabilitatea pe care o avem de a realiza, inclusiv pe plan intern, angajamentele asumate prin aderarea la Convenția UNESCO.

Participarea țării noastre la eforturile derulate la nivelul Uniunii Europene în scopul stimulării inovării și diplomației prin intermediul patrimoniului prezintă un interes suplimentar, având în vedere că, prin proiectul ILUCIDARE (finanțat în cadrul Programului Orizont 2020), urmează a se acorda (în 2020 și 2021) două premii speciale, data-limită de depunere a ofertelor fiind 01.10.2019⁴⁷.

În vara anului 2019, a fost deschisă competiția pentru premiile acordate în domeniul patrimoniului european de Federația "Europa Nostra" (Premiile "Europa Nostra" 2020), care urmăresc identificarea

celor mai bune practici de conservare a patrimoniului material și imaterial, în scopul stimulării schimburilor de cunoștințe și expertiză în Europa și al creșterii nivelului de conștientizare a publicului privind patrimoniul cultural european.

Promovarea unor obiective din **patrimoniul imaterial** poate contribui, de asemenea, la conservarea acestora, inclusiv sub aspectul aportului național la patrimoniul umanității.

Din patrimoniul imaterial UNESCO fac parte mai multe meșteșuguri tradiționale românești, unele aflate în risc de dispariție. În ultimii ani, obiceiuri înscrise în LPM (precum tradiția Mărțișorului) au oferit ocazia derulării unor evenimente internaționale de promovare a patrimoniului țării noastre. În această categorie se înscriu și eforturile de includere a iei românești⁴⁸ în patrimoniul mondial, în cadrul unui dosar realizat în colaborare cu Republica Moldova.

CARE SUNT RISCURILE LA ADRESA PATRIMONIULUI ȘI A OBIECTIVELOR PROPUSE PENTRU INCLUDEREA ÎN PATRIMONIUL UNESCO?

În ultimii doi ani, la nivel mediatic, au fost consemnate mai multe tipuri de probleme care afectează procesul de conservare a patrimoniului.

Un prim aspect îl reprezintă **alocarea bugetară deficitară**, fapt ce conduce, în timp, la o degradare a obiectivelor aflate în Patrimoniul UNESCO. Spre exemplu, în cazul bisericilor de lemn din județul Maramureș (în speță acoperișul și structura de lemn) e nevoie de reparații și montarea unui paratrăsnet pe acoperișurile acestora pentru a le proteja de un eventual incendiu⁴⁹. Aceeași situație de degradare s-a semnalat și în ceea ce privește centrul istoric al orașului Sighișoara, existând date potrivit cărora ar fi fost alocați bani pentru restaurare, însă au fost așteptate avizele necesare de la MCIN⁵⁰.

O serie de **decizii** ale administrației publice și comisiilor de specialitate au fost adoptate în **detrimentul fondului patrimonial**.

A fost mediatizată intervenția MCIN în procesul de includere a **“Peisajului Cultural Minier Roșia Montană”**⁵¹ în patrimoniul UNESCO, pe motivul protejării drepturilor statului român în litigiul cu compania Gabriel Resources, de la Curtea de Arbitraj de la Washington, aspect ce a condus la amânarea analizării dosarului acestuia pentru o perioadă de 3 ani⁵².

Un alt aspect semnalat este reprezentat de **întârzierile** în ceea ce privește procesul introducerii **Ansamblului “Calea Eroilor” din Târgu Jiu** în patrimoniul UNESCO până în anul 2021, când dosarul va fi reanalizat de Comisia de specialitate a organizației, pe motiv că acesta ar fi asociat conflictelor recente (Primul Război Mondial)⁵³.

Depunerea la UNESCO a dosarului **“Arta cămășii cu alțiță - la, element de identitate cultural în România și Republica Moldova”** a fost blocată în 2018 din cauza lipsei de finanțare⁵⁴.

Degradarea voluntară și gestionarea neconformă a bunurilor aflate în Patrimoniul UNESCO a ajuns în atenția forului internațional, care, în noiembrie 2018, a atras atenția asupra **operațiunilor de exploatare forestieră** din pădurile⁵⁵ din zonele tampon ale componentelor românești ale sitului “Pădurile seculare și virgine de fag din Carpați și alte regiuni ale Europei”⁵⁶.

A fost, de asemenea, semnalată mediatic gestionarea neconformă a **cetăților dacice** (cu excepția Sarmisegetuza Regia, care se află în administrarea Consiliului Județean Hunedoara), “total abandonate, lăsate pradă degradării, distrugerilor deliberate și braconajului”⁵⁷.

În ceea ce privește **Delta Dunării**, principalele probleme cu care se confruntă regiunea sunt circulația bărcilor în interiorul Deltei, braconajul, decolmatările “haotice”, agricultura realizată cu îngrășăminte chimice și inexistența unei piețe locale de pescuit⁵⁸.

Într-o stare de degradare avansată se află și o parte dintre **culele din Oltenia**, existând deficiențe la nivelul administrației publice privind conservarea acestora. Culele din județul Dolj au fost incluse în proiecte de reabilitare cu fonduri europene, derulate de autoritățile locale și județene. În alte zone, imobilele aparțin unor persoane private sau unor firme, care refuză restaurarea, având în vedere costurile ridicate pe care le implică astfel de intervenții⁵⁹.

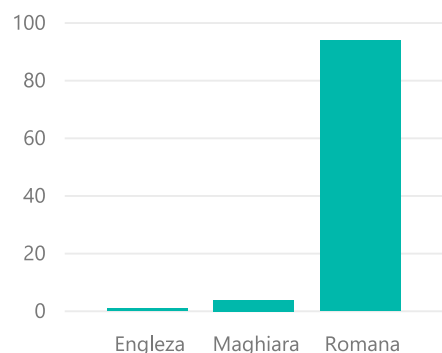
CUM ARATĂ PATRIMONIUL UNESCO DIN ROMÂNIA ÎN MASS-MEDIA?

Referirile⁶⁰ la obiectivele UNESCO (incluse pe LPM sau LIPM ori propuneri de noi înregistrări) din prima jumătate a anului 2019, majoritatea în registru neutru, au provenit preponderent din presa românească.

Anul 2020 să fie anul solidarității naționale
 Ghidul Verde Michelin: trei stele acordate Deltei Dunării
 Cetățile dacice, cerute din nou în administrare
 CJ cere Guvernului administrarea a 4 cetăți dacice
 62 de ani de la moartea lui Brâncuși. Îl „omorâm” an de an, la cum avem grijă de ce ne-a lăsat!
 Efectul măririi salariilor în construcții: un drum de 17,7 milioane de lei costă acum 18,8 milioane
 CJ renunță la Vladimir Brilinsky
 Clădiri monument istoric, reabilitate de Consiliul Județean Vrancea
 CONTRACTE FURATE - După 20 de ani
 Ambasadorul SUA în Maramureș
 Autostrada se împiedică într-un castru roman la granița dintre Sălaj și Cluj
 AZI, 18 APRILIE, ZIUA INTERNAȚIONALĂ A MONUMENTELOR ȘI SITURILOR ISTORICE
 Donăție a Ambasadei SUA pentru restaurarea unei biserici fortificate
 „Atelierele Brâncuși” vor avea loc și în acest an
 Dosar, analiză și dezbateri: AURUL (II)
 Comisarul Tiber Navracscs, interesat de proiectul Limes
 Bani europeni pentru Muzeul Civilizației Dacice de la Orăștie. Ce sumă va fi investită
 Conservarea patrimoniului la Viscu
 „Papa va efectua o vizită la Șumuleu-Ciuc”
 Anul 2020 să fie anul solidarității naționale

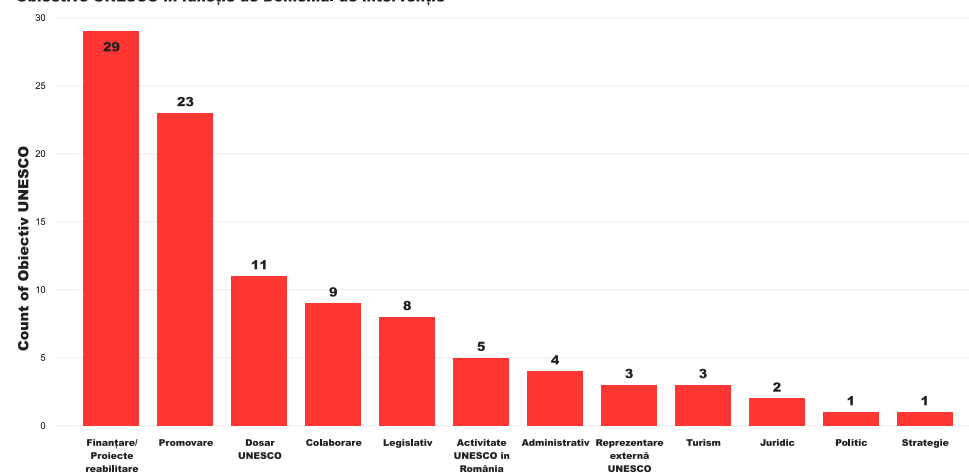
O contribuție consistentă au avut-o sursele de presă din plan local, îndeosebi din județele Hunedoara și Alba (sub aspectul detaliilor privind administrarea și conservarea siturilor UNESCO din aceste zone) și Gorj (cu articole pe tema Ansamblului monumental de la Târgu Jiu).

Limba mediatizare

MEDIATIZARE OBIECTIV UNESCO

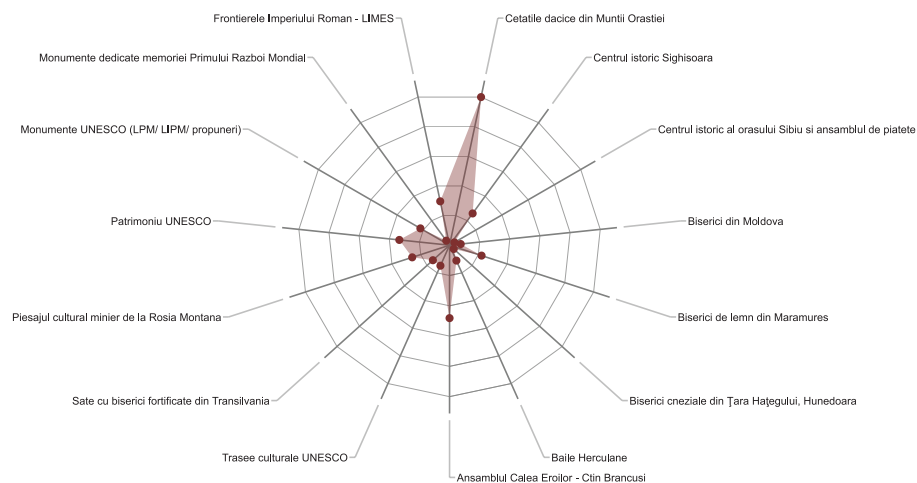
Obiective UNESCO în funcție de Domeniul de intervenție

În funcție de domeniile în care s-au efectuat sau solicitat intervenții, s-a remarcat predominanța articolelor pe teme legate de **finanțare**, urmate de cele privind evenimente sau activități de **promovare** și **riscuri** ce ar putea afecta demersurile de includere a unor obiective în patrimoniul mondial. Cea mai scăzută mediatizare a avut legătură cu aspecte din domeniul strategic, politic și juridic.

Nivel riscuri semnalate pe obiectiv UNESCO

● Count of Risk

SURSE

- ¹Documentul programatic privind aniversarea Centenarului Marii Uniri; www.cultura.ro/centenarul-marii-uniri
- ²România i s-a alăturat la 27.07.1956 și este, în prezent, membru activ al unui număr de 7 convenții culturale UNESCO; www.cultura.ro/unesco
- ³<https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-patrimoniului-mondial-unesco>
- ⁴<https://en.unesco.org/themes/culture-sustainable-development>
- ⁵<http://www.cultura.ro/concluziile-dezbaterii-publice-strategia-pentru-cultura-si-patrimoniu-national-2016-2020>
- ⁶<https://en.unesco.org/news/fuzhou-china-host-2020-session-world-heritage-committee>
- ⁷Fiecărui obiectiv îi sunt asociate mai multe monumente din peste 40 de localități și regiuni din România.
- ⁸"Vocația occidentală a românilor", Ioan-Aurel Pop (07.05.2015), prelegere la o conferință desfășurată la Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău
- ⁹Este fondator și redactor responsabil al primei reviste de artă medievală din România, "Ars Transsilvaniae". Din 2009 este membru titular al Academiei Române.
- ¹⁰"Ziarul Făclia" / 25.07.2019
- ¹¹<https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-patrimoniului-mondial-unesco>; <http://europesfriends.com/products/unesco-romanian-heritage/>
- ¹²Târgul Internațional de Turism de la Berlin/ "Hunedoara Liberă" / 12.03.2019
- ¹³<https://patrimoniu.ro/patrimoniu-imaterial/inventarul-elementelor-vii-de-patrimoniu-cultural-imaterial>
- ¹⁴Cula Izvoranu (județul Dolj), Culele Cornoii, Crăsnaru și Cioabă-Chintescu (județul Gorj), Culele Greceanu și Duca (județul Vâlcea)
- ¹⁵<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=ro>
- ¹⁶www.cultura.ro/proiect-de-hotarare-39/ 14.06.2019; "Glasul Hunedoarei" / 07.07.2019, 24.06.2019
- ¹⁷"Bună ziua Brașov" / 26.06.2019; "Monitorul de Vrancea" / 11.07.2019
- ¹⁸Alături de Biserica "Sfinții Trei Ierarhi" din Iași, s-a propus și includerea Bisericii Episcopale Adormirea Maicii Domnului a Mănăstirii Argeșului (județul Argeș)
- ¹⁹Biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Strei, Biserica Reformată – Calvină din Sântămăria Orlea, Biserica "Sfântul Gheorghe" din Streisângeorgiu, Biserica "Pogorârea Sfântului Duh" din Ostrov și Biserica "Arhanghelul Mihail" din Gurasada (județul Hunedoara)
- ²⁰Programul se elaborează de către MCIN, se avizează de Comisia Națională a Monumentelor Istorice și se aprobă prin hotărâre a Guvernului. Potrivit notei de fundamentare la proiectul de hotărâre pus în dezbatere publică, programul și-a încetat aplicabilitatea în ianuarie 2016, fiind necesară elaborarea și aprobarea unui nou program de protecție și gestiune a monumentelor UNESCO.
- ²¹<https://en.unesco.org/news/fuzhou-china-host-2020-session-world-heritage-committee>
- ²²<https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-patrimoniului-mondial-unesco/17-monumente-istorice/unesco/89-biserici-din-moldova>

- ²³<https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-patrimoniului-mondial-unesco/17-monumente-istorice/unesco/94-biserici-de-lemn-din-maramures>
- ²⁴MCIN a prevăzut alocarea unor sume de până la 10 milioane de euro pentru monumente înscrise în LPM UNESCO.
- ²⁵<https://blog.hotelguru.ro/viziteaza-cetatile-dacice-din-muntii-orastiei/>
- ²⁶patrimoniu.revistasinteza.ro/2016/02/25/horezu-umbra-sfanta-a-printului-de-aur/
- ²⁷patrimoniu.revistasinteza.ro/
- ²⁸https://www.wwf.ro/resurse/comunicate_de_presa/?uNewsID=305370
- ²⁹"Adevărul" / 25.05.2018; whc.unesco.org/en/list/588; <http://www.romaniaregional.ro/2019/03/07/ghidului-verde-michelin-pentru-romania-a-acordat-2-stele-sighisoarei/> 07.03.2019
- ³⁰https://europa.eu/cultural-heritage/node/2_ro.html
- ³¹europapentru cetateni.eu/despre-program/prioritati-anuale
- ³²https://ec.europa.eu/cyprus/news/20181218_2_en; <http://www.europeanheritageawards.eu/apply/>
- ³³Lista este actualizată la fiecare doi ani. În 2018, a fost selectat, din România, Cazinoul din Constanța / <https://www.europanostra.org/our-work/campaigns/7-most-endangered/>
- ³⁴<http://eu-commission.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=e3e538d4e4b743c8a6bc7a363fbc2310>
- ³⁵patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-indicativa-unesco
- ³⁶<http://whc.unesco.org/en/globalstrategy/>; <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/>; <http://whc.unesco.org/en/criteria>
- ³⁷patrimoniu.ro/monumente-istorice/lista-indicativa-unesco
- ³⁸Formulată pe baza Strategiei pentru cultură și patrimoniu național 2016-2020, pusă în dezbatere publică începând din 04.11.2016 și revizuită / <https://culturainmiscare.ro>
- ³⁹"Agerpres" / 28.11.2018
- ⁴⁰<http://www.cultura.ro/concluziile-dezbaterii-publice-strategia-pentru-cultura-si-patrimoniu-national-2016-2020>
- ⁴¹<https://culturainmiscare.ro/strategia-pentru-cultura-si-patrimoniu-national-2016-2022/>
- ⁴²Programul Național "Limes" (2015 - 2019) / <http://limesromania.ro/>
- ⁴³<http://whc.unesco.org/en/criteria/>
- ⁴⁴Publicat în 2017, în cadrul Programului editorial al patrimoniului cultural derulat de Institutul Național al Patrimoniului / <https://patrimoniu.ro>
- ⁴⁵www.cultura.ro/
- ⁴⁶<http://www.cultura.ro/romania-aleasa-vicepresedinte-al-bioului-reuniunii-statelor-membre-conventiei-unesco-2001>
- ⁴⁷https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/content/apply-european-heritage-awards-europa-nostra-awards-2020_en
- ⁴⁸"Arta cămășii cu alțiță - Ia, element de identitate culturală în România și Republica Moldova"
- ⁴⁹<https://www.agerpres.ro/cultura/2018/01/05/maramures-bisericile-patrimoniu-unesco-au-nevoie-de-reparatie-si-restaurare-pentru-a-evita-deteriorarea-lor--31609>

⁵⁰<https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/restaurarea-cetatii-sighisoarei-blocata-de-ministerul-culturii-dezamagitor.html> / 30.01.2019

⁵¹dezbaterele în acest sens au avut loc cu prilejul celei de-a 42-a sesiune a Comitetului pentru Patrimoniul Mondial UNESCO (24.06-04.07.2019/ Manama, Bahrain)

⁵²<https://www.gandul.info/stiri/unesco-amana-trei-ani-includere-rosia-montana-patrimoniul-mondial-17340829> / 03.07.2018

⁵³<https://www.mediafax.ro/cultura-media/patrimoniul-unesco-inscrierea-ansamblului-brancusi-de-la-targu-jiu-reanalizata-raspunsul-ministerului-culturii-17904071> / 08.03.2019

⁵⁴Aspect semnalat (24.06.2019) de deputatul Ionel Palăr, președinte al Comisiei permanente comune a Camerei Deputaților și Senatului României pentru relația cu UNESCO - <https://zdbc.ro/deputat-ionel-palar-ia-romaneasca-in-patrimonial-unesco-aceasta-ar-fi-dovada-de-patriotism-nu-declaratiile-din-campaniile-electorale/> 24.06.2019

⁵⁵Domogled-Valea Cernei și Cheile Nerei-Beusnita

⁵⁶Din care fac parte: Rezervația naturală Izvoarele Nerei din Parcul Național Semenic-Cheile Carașului; Rezervația mixtă Cheile Nerei-Beușnița din Parcul Național Cheile Nerei-Beușnița; Rezervația naturală Coronini-Bedina, rezervația naturală Iauna-Craiova și rezervația naturală Ciucevele Cernei din Parcul Național Domogled-Valea Cernei; Masivul Cozia și Cheile Lotrișorului din Parcul Național Cozia; Codrul secular Șinca; Codrul secular Slătioara; Codrii seculari de la Izvorul Șurii și Preluci situați în rezervația naturală Arcer-Țibleș Bran; Codrii seculari de la Strâmbu-Băiut - <https://www.profit.ro/povesti-cu-profit/agribusiness/romania-in-atentia-unesco-pentru-exploatarea-neconforma-a-padurilor-de-fag-inscrise-in-patrimoniul-mondial-19052532/> 05.07.2019

⁵⁷<https://dacica.ro/blog/?p=1461>

⁵⁸https://adevarul.ro/news/eveniment/centrele-braconaj-ilegale-mare-problema-rezervatiei-biosferei-delta-dunarii-1_598c22a45ab6550cb8e3c269/index.html / 10.08.2019

⁵⁹<https://www.gandul.info/stiri/cladirile-nimanui-vechile-conace-boieresti-din-oltenia-ridicate-in-secolele-xvii-xix-in-pericol-de-disparitie-foto-16919084>

⁶⁰Au fost consultate principalele publicații și posturi radio-tv centrale și locale cu vizibilitate mediatică, precum și surse externe reprezentative, cu un total de 99 de articol (ianuarie - iunie 2019).

